

УДК 323.1:316.485.6:81'272](477)
<https://orcid.org/0000-0002-2945-583X>
<http://doi.org/10.5281/zenodo.1295423>

Г. С. Панасенко

РОЗВИТОК МОВНИХ КОНФЛІКТІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

У статті досліджено мовні конфлікти сучасної України в контексті функціонування їх в українському полікультурному суспільстві. Розглянуто особливості, причини та фактори мовної конфліктності в Україні. Окреслено перспективи їхнього подальшого розвитку, а також заходи щодо розв'язання мовних сутичок й уникнення гострих протистоянь. Акцентовано на необхідності розробки нових моделей співіснування мов в полікультурному суспільстві, які стануть поштовхом до запобігання конфліктів, шляхами розуміння й компромісів в сучасному глобальному просторі. Надано поверхневий аналіз закону України «Про освіту» 2017 року. Наголошено на нагальній проблемі активного функціонування кількох мов на теренах нашої країни, що може негативно позначитися на подальшому розвитку української мови.

Ключові слова: мовний конфлікт, етнонаціональні конфлікти, мовна політика, ідентичність, багатомовність, глобальний простір, глобалізація.

А. С. Панасенко

РАЗВИТИЕ ЯЗЫКОВЫХ КОНФЛИКТОВ В СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНЕ

В статье исследованы языковые конфликты современной Украины в контексте функционирования их в украинском поликультурном обществе. Рассмотрены особенности, причины и факторы языковой конфликтности в Украине. Очерчены перспективы их дальнейшего развития, а также мероприятия относительно решения языковых столкновений и избежания острых противостояний. Акцентировано на необходимости разработки новых моделей сосуществования языков в поликультурном обществе, которые станут толчком к предотвращению конфликтов, путями понимания и компромиссов в современном глобальном пространстве. Предоставлен поверхностный анализ закона Украины «Об образовании» 2017 года. Выделена важная проблема активного функционирования нескольких языков на просторах нашей страны, которая может негативно отразиться на дальнейшем развитии украинского языка.

Ключевые слова: языковой конфликт, этнонациональные конфликты, языковая политика, идентичность, многоязычность, глобальное пространство, глобализация..

H. Panasenko

THE DEVELOPMENT OF LANGUAGE CONFLICTS IN MODERN UKRAINE

The article explores the language conflicts of modern Ukraine in the context of their functioning in the Ukrainian multicultural society. Features, causes and factors of language conflict in Ukraine are considered. Prospects for their further development are outlined, as well as measures to resolve language conflicts and avoid acute confrontations. It emphasizes the need to develop new models for the coexistence of languages in a multicultural society that will provide an impetus to conflict prevention, ways of understanding and compromises in today's global space. It was provided a superficial analysis of the law of Ukraine «On Education» in 2017. It is indicated on that on condition of decision of deep socio-economic contradictions, oldest language conflicts will disappear in the high-civilized countries The negative aspects of

language fight are shown and against the Ukrainian moods up country An important problem of the active functioning of several languages in the vastness of our country has been singled out, which can adversely affect the further development of the Ukrainian language.

Key words: *language conflict, international conflicts, language politics, identity, polyglot, global space, global .*

Постановка проблеми. Будь-яка держава починається з національної мови. Вона є основою культури, моралі, самоідентифікації, певним символом, інструментом, «конструктором» національно-державницької самовизначеності. Мовні конфлікти є невід'ємною складовою міжнародних відносин, частиною людської історії.

Актуальність статті полягає в тому, що в перших десятиліттях ХХІ століття в нашій країні не вщухає гострота мовних конфліктів, які суттєво впливають на всебічний розвиток України.

Аналіз актуальних досліджень. Стану мовної ситуації в Україні присвятили праці такі вітчизняні дослідники, як: Ю. Шаповал, О. Куць, О. Вишняк, О. Шульга, Т. Марусик, Н. Кошова, Ю. Шемшученко, В. Горбатенко, І. Кресіна, Є. Перегуда, В. Явір та інші.

Акцент на взаємозв'язку «мовний конфлікт – етнічна ідентичність» простежується у вітчизняних дослідженнях В. Лісового, В. Малахова, Л. Масенко, Л. Нагорної. Наприклад, Ю. Куць присвятив свої роботи дослідженню мовних відносин як одного з аспектів етнонаціональних конфліктів. Н. Муравйова досліджує комунікативні конфлікти. Частково торкалися аспектів мовної конфліктології С. Єрмоленко, В. Калашник, Н. Сапальова.

Аналізу сучасних мовних конфліктів в Україні присвячені статті В. Ромадікіної [13] та Г. Черненко [16]. Проте вони стосуються мовної ситуації переважно першого десятиліття ХХІ століття. Вже фактично добігає кінця його друге десятиліття, яке було дуже насичено суспільними подіями, що не просто вплинули на мовне питання, а докорінно змінили й мовну ситуацію, розставивши відповідні акценти.

Метою даної статті є розкриття сутності мовного конфлікту в сучасній Україні; з'ясування особливостей поточних мовних конфліктів нашої країни; окреслення подальшого розвитку та вірогідності подолання їх в майбутньому.

Для реалізації названої мети потрібно вирішити **наступні завдання**:

- показати особливості мовного конфлікту в сучасній Україні;
- проаналізувати можливий розвиток мовних конфліктів в Україні;
- окреслити способи подолання сучасних мовних конфліктів.

Виклад основного матеріалу. Конфліктологія за останні десятиліття вже виділилася в окрему науку, проте говорити про наявність мовної конфліктології ніхто не наважується, хоча неприродність такої ситуації дослідниками відчувається вже давно. За часів СРСР не було навіть згадки про таку сферу конфлікту, оскільки суспільство могло розвиватися тільки з точки зору фактичної однорідності, без будь-яких протиріч.

На думку О. Потебні, традиції народу зберігаються переважно у мові. Тому як тільки дитина оволодіває мовою, вона до неї прилучається. В результаті засвоєння рідної мови дитина з віком набуває національних рис навколишнього середовища [11].

Мовний конфлікт, який уявляють різновидом соціального конфлікту, виникає, внаслідок присутності в суспільстві нерівності і залежить від соціальних статусів мови (правового і фактичного) [3].

Як зазначають Н. Бахтін і Є. Головка, «мовний конфлікт – це соціальний конфлікт, тим або іншим способом пов'язаний з мовною політикою держави» [4].

В. Михальченко вважає, що мовний конфлікт – це «зіткнення національно-мовних інтересів всередині мовних спільнот або ж між ними в межах однієї багатонаціональної держави» [9].

Як бачимо, єдиного визначення поняттю немає, тому вважаємо за доцільне дати власне визначення поняття. Отже, «мовний конфлікт» – це конфлікт національно-мовних інтересів в суспільстві через нерівність або

зіткнення інтересів статусів мови в межах одного середовища. Мовний конфлікт властивий навіть одній особі, яка вступила в такий процес сама із собою через зіткнення інтересів статусів мови (наприклад, рідна мова і мова офіційного спілкування). До речі, саме в такому мовному конфлікті сьогодні, здається, знаходиться більшість нашої еліти.

Недарма український політик і суспільствознавець М. Шульга аналізує мовну практику за такими критеріями, як національне самовизначення, уявлення про рідну мову, мова спілкування в родині, мовні преференції у роботі з документами [7].

Проте, не варто забувати: якщо немає проблем в економічній, екологічній, політичній та інших сферах життя, то немає й мовних конфліктів, оскільки мова об'єднує. Наявність зазначених проблем автоматично призводить до падіння авторитету мови, яка охоплює всі соціальні верстви народу. Так вважає, наприклад, Я. Грицак: «Я вважаю, що кожна лінія внутрішньої боротьби Україну ослаблює. Для мене найважливішим питанням є зараз не будувати українську націю, а її модернізувати. А модернізація означає реформи, в першу чергу економічні. Я вважаю, що боротьба за мову у нас відбирає увагу й енергію від цих першочергових стратегічних завдань», – сказав історик [10].

Такої ж думки й інший соціолог, антрополог, філософ І. Кон, який стверджував, що за умови вирішення глибоких соціально-економічних суперечностей, тобто у високоцивілізованих країнах зникатимуть мовні конфлікти [5].

Протилежна точка зору характерна С. Хантінгтону, який стверджує, що економічні чинники вторинні. Первинними виступають культурно-мовні відмінності, які посилюють економічний конфлікт, роблять суперечності «політично опуклими» й «емоційно забарвленими» [15].

І все ж таки багато дослідників зазначають, що найбільшу етнонаціональну загрозу для українського суспільства являє собою мовна проблема [4].

Людам різних національностей так чи інакше доводиться співіснувати на одній території, і мирне життя складається далеко не завжди. Етнічних конфліктів в чистому вигляді бути не може. Міжетнічні мовні конфлікти зазвичай виникають на тлі загальної етнонаціональної напруги та рідко спалахують самі по собі. Але іноді вони можуть бути основним стимулом міжнаціонального протистояння. Міжетнічні мовні конфлікти виникають між різними етнічними групами і припускають їх боротьбу, протистояння в зв'язку з розподілом сфер функціонування між компонентами соціально-комунікативної системи.

Саме мовне питання послужило початком конфлікту, а потім і війни в 1992 року між Молдовою і Придністровською Молдавською Республікою, коли молдовська влада вирішили зробити румунську мову офіційною мовою республіки, перейменувавши молдавську мову в румунський і запропонували замінити кирилицю на латиницю. Почавши на офіційному рівні політику витіснення російської мови з Молдови, влади викликали протести в Придністров'ї і в гагаузької автономії. [17]

Та до сих пір існують ті, хто стверджують, що мовного конфлікту в Україні не існує. До представників такої думки належить і політолог К. Сазонов, який стверджує, що в Росії штучно розхитують ситуацію, щоб розсварити українців: «Будь-яка різка дія дає ілюзію ефекту. Усі серйозні проекти повинні реалізовуватися поступово і стратегічно, в тому числі ситуація з мовою. Думаю, років за 10 у нас російською говоритиме значно менше людей», – зазначає К. Сазонов [14].

Стан українсько-російських мовних відносин як і у внутрішньополітичному, так і в зовнішньополітичному аспектах є зараз суперечливим і нестабільним проте конфлікт окреслюється в політичних межах. У суспільній свідомості питання залишається стабільним і майже не сприймається як конфліктне.

Саме в XXI столітті розвиток економіки, науки, техніки робить мову ще більш розвиненою, зміцнюючи мовну стійкість народу, а стійкості мови

сприяє співробітництво між етнічними представниками країни та її національними меншинами.

Як писав Г. Лебон, «звичайно, будь-яка країна на зразок Італії може відразу, завдяки винятковим обставинам, утворити єдину державу, але було б помилкою вважати, що вона відразу ж здобуде національну душу. Я добре бачу в Італії п'ємонтців, сицилійців, венеціанців, римлян тощо, але не бачу ще там італійців» [6].

Політика нашої держави чомусь завжди недооцінює роль культури, літератури зокрема. А шкода, оскільки, наприклад, фінська мова, незважаючи на неперспективні прогнози її майбутнього, отримала розквіт в Швеції після видання Е. Ленротом у 1835 р. «Калевали»; у естонців – це епос «Калевіпоег», у латишів – «Лачплесіс», у сербів – героїчні пісні, видані В. Караджичем, у чехів – «Зеленогірський» і «Краледвірський» рукописи та інші.

Мовні проблеми існують далеко не тільки в Україні. Втім, 2/3 населення планети розмовляють десятима мовами - китайською, англійською, російською, арабською, хінді, іспанською, португальською, німецькою, французькою та бенгальською. Таку мовну ситуацію в світі можна пояснити фактами: Китай – могутніша економічна країна, одна з провідних космічних країн світу, яка володіє ядерною зброєю та найчисельнішою армією в світі (за кількістю військовослужбовців); в Англії знаходяться великі світові банківські і страхові компанії; економіка Росії посідає 12 місце за величиною номінального ВВП, 6-те – за паритетом купівельної спроможності, 5-те – за рівнем військового бюджету; ОАЕ – велика нафтодобувна країна; Німеччина має четверту найбільшу у світі економіку за ВВП і п'яту найбільшу за паритетом купівельної спроможності; це другий найбільший у світі експортер та третій найбільший у світі імпортер товарів, країна досягла дуже високих стандартів життя і має всесторонню систему соціального забезпечення; батьківщина багатьох знаменитих науковців та винахідників і відома своєю культурною та політичною історією; Франція –

високорозвинена індустріально-аграрна країна, яка за розмірами ВВП і обсягом промислового виробництва посідає одне з провідних місць у західному світі; Іспанія – розвинена індустріально-аграрна країна, за обсягом промислової продукції наприкінці ХХ ст. вона посідала 5-е місце в Європі та 8-е – у світі; завдяки зростанню експорту в II кв. 2013 року зростання економіки Португалії виявилось найбільш сильним серед країн ЄС: ВВП збільшився на 1,1 до першого кварталу; за рівнем розвитку економіки (паритет купівельної спроможності) Індія посідає 4-е місце у світі. Чи варто продовжувати цей список? Гадаємо, що саме політико-економічний чинник є первинним у врегулюванні мовних конфліктів будь-якої країни.

З огляду на все зазначене вище дуже яскравим прикладом мовного конфлікту сучасності є Україна. Мовна проблема в країні триває десятиліттями. Навіть у 2017 році ми спостерігаємо мовний конфлікт України з Європою, що викликаний реакцією останньої на Закон України «Про освіту». Європейських сусідів турбує перехід у школах та вищих навчальних закладах на викладання усіх предметів саме державною (українською) мовою. Шквал обурення не стихає з боку Угорщини, Росії. Але слід пригадати, що в Угорщині, наприклад, також виник мовний конфлікт зі Словаччиною (2009 р.).

Протягом вересня-жовтня 2017 року на перших сторінках румунських та угорських газет – новина про підписання Петром Порошенком закону «Про освіту». Він скорочує термін навчання рідною мовою для національних меншин і вже став приводом для бурхливої критики та обурення не лише сусідньої Росії, але й східноєвропейських країн – членів ЄС. Будапешт, Бухарест і Варшава, а також Софія та Афіни стали епіцентрами критичних зауважень і навіть погроз на адресу Києва. Поляки, так само, як і угорці чи румуни, не надто розбираються в мовній ситуації України, проте аналізують наші закони.

Важливим показником ставлення населення до мовної проблеми є шкільне навчання. Саме цей факт підтверджує актуальність та необхідність

прийнятого у 2017 році закону України «Про освіту». Саме незнання української дітьми інших етнічних груп обмежує їхні права. Не знаючи державної мови, вони мають менше шансів вступити до університетів, отримати роботу, почати політичну кар'єру в Україні і навіть захищати власні інтереси.

Найскандальнішим пунктом вересневого закону стала заборона на викладання в школах російською мовою. Уже з цього року російські класи залишаться тільки в початковій школі, а в 2020 році викладання рідною мовою для третини населення країни буде заборонено. Відбувається чергове загострення протистояння в суспільстві, підґрунтям якого стала мова [2]. У Литві, наприклад, меншини мають право навчатись рідною мовою в державних школах.

Україна направила закон на експертизу юристам Ради Європи. На початку грудня 2017 р. надійшла відповідь Венеціанської комісії, яка рекомендує, зокрема:

– повною мірою використовувати гнучкість, передбачену п. 4 ст. 7, при ухваленні імплементаційного законодавства для забезпечення значного рівня викладання офіційними мовами ЄС для відповідних меншин;

– продовжувати забезпечувати достатню частку освіти мовами меншин у початковій та середній школі, на додаток до вивчення державної мови;

– покращити якість викладання державної мови (для представників меншин. – ЄП);

– внести зміни до перехідних положень закону «Про освіту», забезпечивши довший перехідний період для поступового здійснення реформи;

– звільнити приватні школи від нових мовних вимог відповідно до статті 13 Рамкової конвенції;

– розпочати в рамках виконання нового закону «Про освіту» новий діалог із представниками національних меншин та усіх зацікавлених сторін щодо мовного питання у освіті.

– забезпечити, щоби виконання Закону не загрожувало збереженню культурної спадщини меншин та безперервності вивчення мов меншин в традиційних школах [1].

У перші десятиліття ХХІ століття мова є предметом політичних спекуляцій. Проте раніше, наприклад, у Югославії не було єдиної державної мови. Хорвати, чорногорці, мусульмани говорили хорвато-сербською мовою, яка була також «мовою армії» (за основу бралася латинська графіка). Основний закон стверджував рівноправність мов: діяли албанські, угорські, турецькі, румунські, болгарські, словацькі, чеські та навіть українські школи; видавалися книги, журнали; бюлетені друкувалися на 2–5 мовами.

Мовні конфлікти характерні для багатонаціональних і, отже, багатомовних країн і можуть виникати в різних мовних ситуаціях. Вони обумовлені різноманітними політичними, соціальними, ідеологічними, етнодемографічними й економічними причинами. Проблема двомовності та багатомовності існує останнім часом у багатьох країнах світу. Безперечно, вона є також актуальною для України.

За десятиріччя ХХІ століття вагомість української мови в суспільній свідомості підвищилася, проте реальне використання української мови в різних сферах та ситуаціях спілкування до сих пір характеризується переважанням російської мови. Це недоліки мовної політики в Україні. Мовний конфлікт в Україні загострюється кожного разу під час, (або напередодні) виборчої кампанії. Зазвичай це пов'язано з дискусіями щодо засад і правил українського правопису. Щойно відбувається спроба підвищення статусу мови в суспільній свідомості, але у мовній практиці суспільства нічого не змінюється, то така спроба сприймається виключно як загострення конфлікту на мовному тлі. Ні для кого не секрет, що мовне питання породжує конфлікти від побутових аж до політичних протистоянь. У часи кризи та війни російськомовні проукраїнські активісти намагаються відстояти своє право зватися патріотами, а україномовні активісти готові

боронити своє право на обслуговування українською у приватних закладах та державних установах. Тому варто вирішувати мовні конфлікти.

Оцінюючи ситуацію в нашій країні у другому десятилітті XXI столітті, бачимо, що декілька мовних протистоянь створюють в Україні системний соціомовний конфлікт, який ґрунтується на відсутності будь-якої етнічної групи, яка б вважала сучасний стан функціонування власної мови задовільним. Цікавим є дослідження політтехнолога О. Медведєва 2010 р. в мовній сфері та укладені ним мовні баланси України – три великі мовні спільноти: україномовні, російськомовні та білінгви [8].

В Україні ще з часів здобуття незалежності насамперед треба було докладати зусиль для популяризації української мови серед самих українців. Сьогодні залишається тільки оформити юридично те, що цілком готове до економічного й політичного суверенітету. Закон України «Про освіту» (2017 р.), можливо, стане одним з перших кроків. Не перестаємо дивуватися, що цього не сталося раніше. Мабуть, хтось гадав, що зміцнення позицій мови відбудеться само собою... Мовна стійкість народу залежить від бажання і волі самого народу. За бажання можна воскресити навіть мертву або напівмертву мову. Прикладом є латинська мова («мертва»), яка сьогодні є офіційною мовою Святого Престолу, Мальтійського ордена і міста-держави Ватикан, а також, частково, Римсько-Католицької церкви. Корнська мова (Корнуеллі у Великобританії) зникла з ужитку приблизно на 100 років і відновлена патріотами Корнвалії. Не можна не згадати Ізраїль з відродженням гебрайської мови (івриту), яка близько 1400 років була «мертвою».

Подолання несприятливих обставин (до них можна віднести антинаціональну діяльність, антинаціональну ідеологію, фальсифікацію української культури в цілому) призводить до зміцнення мовної стійкості. Несприятливі обставини призводять до збіднення й денационалізації української мови. Історично до занепаду української національної свідомості

призводили згубні наслідки інтелектоциду, фізичного і морального нищення національної інтелігенції, поділ українського народу на «класи» тощо.

На заваді ефективності дії такого чинника, як національний мир і співробітництво етносів України, стоїть і теоретичний аспект: брак глибоких наукових досліджень, науково-популярних праць стосовно питання справжнього суверенітету України.

Для слов'янських народів одним з негативних історичних факторів було те, що старослов'янська мова не єднала, а роз'єднувала слов'ян з Європою, міжнародною мовою якої з раннього Середньовіччя до XVII ст. була латинська. На початок XIX ст. жоден слов'янський народ, за винятком росіян, не мав своєї держави. Тому цілком логічним став процес розпаду багатонаціональних імперій (слов'ян та Європи) з єдиною офіційною мовою на менші, переважно однонаціональні країни. Національні мовні зв'язки кожного із слов'янських народів з іншими відіграють неабияку роль у зовнішніх відносинах.

Є. Пулман виділяє в українському суспільстві три основні великі групи (85–90% від населення всієї країни) з шести можливих, за своїми ціннісними орієнтирами, які впливають на наше сприйняття оточуючого світу (кожна група розуміє лише «свою мову»):

1. Абсолютна (15%). Сила, влада, перемога – це основні цінності даної групи. Слабкий і переможений для них просто об'єкт, який не заслуговує уваги.

2. Модерна (15–20%). Розвиток, можливості, раціональність, успіх, досягнення, результат – це ключові слова-орієнтири.

3. Традиційна (в межах 50–55%). Для таких людей важливими орієнтирами є справедливість, стабільність, догматичність, непорушна віра саме в свій обраний шлях і неприйняття альтернатив. Такі особистості почувають комфортно себе в ієрархічних системах, де є чіткі правила, де є поняття обов'язку і честі. Будь-які зміни їх дуже відлякують, вони ніколи не

намагаються йти проти системи і змінити її, бо впевнені, що досягти цього неможливо, а тому в цьому немає ніякого сенсу і необхідності [12]

На думку Є. Пулмана, представники кожної з груп сприймають мовне питання в Україні по-своєму. Абсолютист є заручником оточуючого середовища і телевізійної картинки; підкорюється страху. Для раціоналістів мовної проблеми просто не існує, оскільки є боротьба з корупцією, перемога у війні, побудова ефективних державних інститутів, інвестиційний клімат тощо; мовні проблеми зовсім другорядні; раціоналісти характеризуються втратою моралі та душі, оскільки прислухаються до розуму, а не до серця, розмовляючи різними мовами, незважаючи навіть на те, що можуть бути носіями спільної етномови. У світогляді традиціоналістів є лише один праведний шлях; мовне питання формується на базі певних ідентичностей [12].

Мова є найважливішою ознакою самоідентифікації народу. Україна десь у своєму розвитку пішла не тим шляхом і вже стала однією з найбідніших країн світу. Розвиток освіти і науки у нас не відповідає потенціалу. Однією з важливіших причин цього є фактична відсутність практичної підготовки студентів, яка є на папері, але відсутня в реальності через відсутність сучасного лабораторного обладнання. Нинішню ситуацію ускладнює те, що поділ населення за мовною ознакою проходить всередині української нації.

Сучасна Україна за рівнем патріотизму (національна свідомість + солідарність) поділяється навпіл: західна активність з більшою свідомістю та солідарністю; східна обмеженість із соціальною залежністю. Національної солідарності бракує саме на сході України. І якщо нічого не робити, не змінювати, то цілком можливе виникнення не тільки мовних, а соціальних й міжнаціональних конфліктів у деяких регіонах.

З огляду на літературу в Україні, описуючи її сучасність, письменник-сучасник кожної з «половинок» зробить це по-своєму. Проте духовний розвиток – це не єдиний аспект авторитету мови. Не варто забувати про

науково-технічний розвиток, який своїми здобутками відчиняє двері будь-якій мові (прикладом такого розвитку є Японія, Чехія, Німеччина тощо)

Значний позитивний досвід впровадження вдалої мовної політики у багатонаціональних спільнотах має Європейський Союз, який сприятиме адаптації українського суспільства до загальноєвропейських цінностей.

Найчастіше мовні конфлікти розглядаються на рівні країн: французька і голландська мови в Бельгії, англійська та французька мови в Канаді, фінська і шведська у Фінляндії, російська мова в країнах колишнього СРСР.

Бельгія, Канада, Швейцарія, Україна - країни з двома і більше лінгвістичними спільнотами – потенційні для гострих мовних конфліктів. Як стверджує С. Хантінгтон, «зазвичай «мовні війни» розгорялися напередодні виборів чи то спалахували у зв'язку з ініціативами уряду, роботодавців або навчальних закладів» [15].

От, наприклад, Канада знаходиться в стані постійної напруженості: дві державні мови – англійська та французька – проте не переходить, в мовні конфлікти. Окрім франкомовної провінції (Квебек) на решті території країни домінує англійська мова.

Не варто забувати, що в XXI столітті розвиток української мови залежить не лише від відновлення її національної ідентичності, але й від сучасних глобалізаційних процесів. Сучасна українська мова зазнає впливу потужних мов – російської і англійської. Варто звернути увагу, що остання потрохи витісняє першу через потяг молоді до науки й освіти Заходу, масову комп'ютеризацію, потяг до міжнародних стандартів ділового партнерства, передове виробництво товарів у англійськомовних країнах тощо.

Захарощення нашої мови словами-запозиченнями (переважно англіцизмами), що мають відповідник в українській мові, підтверджує факт існування англійської, як мови світового спілкування/панування. Швидко пристосування до мовної системи відбувається з тими англіцизмами, які є комунікативно значущими для мовців. Наприклад, і-мейл, он-лайн, хепі-енд, слоган, біг-борд, пабліситі, шоуїнг, міленіум, блокбастер, аплікат, вау, о'кей,

фіфті-фіфті, міді, крейзі, паті, мен, супер, шузи, буци, найки, бой, френди, сек'юриті, айзер, раша, денс, диско, хітів, о'кейно, голівудити та багато-багато інших. Не думаю, що будь-яке зі зазначених слів потребує «перекладу» українською, оскільки вони вже «прижилися» в різноманітних (якщо не сказати, усіх) сферах українського життя. Найстрашніше, що їхня кількість збільшується щодня.

Процес запозичання англіцизмів, в тому числі в українських терміносистемах, постійно збільшується, що становить загрозу просто знищення національного термінофонду з яким у нас і так не все гаразд (фактично його просто зараз немає).

Така ситуація спіткала не тільки Україну. Саме тому ми говоримо про вплив глобалізаційних процесів на розвиток світових національних мов. В Україні проблеми національної мови, пов'язані з інтеграційними світовими процесами, ніяк не стануть складником державної мовної політики, а залишаються лише об'єктом уваги науковців, які постійно наголошують на експансії «глобальної» мови, зокрема, через Інтернет, що створює абсолютну загрозу українській мовній системі (чого не можна сказати про Францію, Німеччину, Італію, Японію, Литву тощо, де, наприклад, передбачені штрафні санкції, англійські слова і вирази, заборонені до вжитку, законодавчо вилучаються із засобів масової інформації).

Суперечки навколо мови в Україні в черговий раз загострилася через кіно (закон України «Про кінематографію»), відкривши набагато ширшу за змістом проблему, ефективним способом розв'язання якої цілком може стати поміркованість у діях.

Історик Олександр Майборода говорить, що в «престижних» сферах (політика, мистецтво, освіта) мають працювати люди, які володіють українською мовою. Можна лише додати, що рівень володіння повинен буди дуже високим.

Отже, сучасна мова не може розвиватися усередині будь-якої держави без боротьби з іншими мовами на рівні універсальної світової культури, яка неконтрольована політикою держави.

Щодо власне України, то можна говорити про мономовність чи мультимовність (вільне володіння/перехід громадянами, окрім української, ще й англійською, російською, польською, китайською мовами); про латентність мовного конфлікту, який загострюється тоді, коли починають вживати заходи з підтримки державної мови, а також напередодні чергових виборів. Але як показують події останніх років як в Іспанії, так і в Україні мовні конфлікти легко виходять з латентної форми під впливом зовнішніх факторів. Мовна проблема залишається зручним інструментом для різноманітних спекуляцій, дипломатичного тиску та ведення політичної боротьби. А тому можна очікувати нових конфліктів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, виходячи з усього викладеного вище, для регулювання, а краще загасання, мовних конфліктів вважаємо необхідними такі напрями державної, в тому числі мовної, політики, як:

- відродження у громадян почуття гідності й гордості за свою мову (звичайно ж і культуру, літературу, освіту тощо);
- підтримка та пропаганда єдиної ідеології, підґрунтям якої стане захист прав людей, в тому числі і мовних прав;
- всіляка підтримка (в першу чергу, через відродження української літератури, культури, мистецтва, театру, кіно, книговидавництва) української (державної) мови, що об'єднає всі регіони країни, на державному рівні;
- створення суспільної площини особистісного комфорту для реалізації мовних потреб усіх національностей, що мешкають на території України;
- готовність до різноманітних компромісів задля викоренення мовних конфліктів;
- швидкий та цілеспрямований розвиток економіки країни;

– врахування європейського досвіду регулювання мовних конфліктів (особливо помилок) з урахуванням українських реалій;

– законодавча відповідальність та обмеження кар'єрного росту тих, хто не володіє державною (українською) мовою в Україні. При цьому рівень володіння має бути бездоганим.

Керівництву країни варто реально (фактично) оцінити значення мовних конфліктів і діяти швидко, кардинально на користь нашої держави, задовольняючи її, а отже й наші, потреби, інтереси. Висновки, що містить стаття, можуть бути корисними під час розробки прогнозів мовних конфліктів для підвищення ефективності прийнятих рішень щодо їхнього врегулювання.

З огляду на це закон України «Про освіту» (2017 р.) є черговим кроком до збалансування соціомовного життя, забезпечення реальних умов вільного розвитку мовної освіти та задоволення інших мовних потреб певних етносів.

Розглядаючи мовне питання необхідно обов'язково враховувати специфіку країни, тому досвід інших країн не є обов'язковим до застосування в нашій державі. Світових прикладів можна взяти багато, та наслідуючи їх отримати, наприклад, російськомовну Україну, багатомовну Україну, виключно україномовну Україну... Варто піти власним шляхом.

Сьогодні не можна розглядати лінгвістичну глобалізацію з точки зору лише негативу чи лише позитиву. Проте українська держава має здійснювати тверду мовну політику, захищаючи українську мову, вводячи її до цивілізаційних процесів, нормуючи діяльність суб'єктів мовного планування, задля динамічних процесів у мові. Тому цікавим і наразі актуальним залишається питання подальшого розвитку мовних конфліктів в сучасній Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Висновок Венеціанської комісії щодо освітнього закону. Текст документа Венеціанська комісія П'ятниця, 08 грудня 2017, 18:20 [Електронний ресурс] / Європейська правда Міжнародна безпека та євроінтеграція України. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/12/8/7074838/>.

2. Закон України «Про освіту». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nesam.net.ua/mova-bez-prava-viboryu>.
3. Засыпкин В. П. Языковой конфликт в мигрантоемком регионе: постановка проблемы [Електронний ресурс] / В.П. Засыпкин // Региональный конкурс «Урал: история, экономика, культура» – 2015. – Режим доступу: <http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/35587/1/iurp-2015-144-08.pdf>.
4. Ковальова Т. В. Мовні конфлікти як об'єкт державного регулювання / Т. В. Ковальова // Теорія та практика державного управління. – 2010. – Вип. 1. – С. 302–309.
5. Кон И. С. Социологическая психология / И.С. Кон. – М.: Московский психолого-социальный институт; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 1999. – 234 с.
6. Лебон Г. Психология народов / Г. Лебон // Психология толпы. – М.: Институт психологии РАН, Изд-во «КСП+», 1998. – 126 с.
7. Майборода О. М. Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом / О. М. Майборода, М. І. Шульга. – К.: ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2008. – 398 с.
8. Медведев О. Брати мої російськомовні, напишіть, чого вам ще бракує [Електронний ресурс] // Українська правда. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/columns/2010/09/15/5384034/>.
9. Михальченко В. Ю. Языковой конфликт в полиэтническом государстве В. Михальченко // Языковая политика и языковые конфликты в современном мире: международная конференция. – М.: АСТ, 2014. – С. 209–213.
10. Ніцой Л. Наша влада не стоїть на захисті української мови і прав україномовних [Електронний ресурс] / Л. Ніцой // Вгору (висока журналістика). – Режим доступу: <http://vgoru.org/index.php/evromajdan/item/11121-nasha-vlada-ne-stoit-na-zakhysti-ukrainskoi-movy-i-prav-ukrainomovnykh-larysa-nitsoi>.
11. Потебня А. А. Мысль и язык / А. А. Потебня. – К.: СИНТО, 1993. – 216 с.
12. Пулман Є. Математика мовного питання [Електронний ресурс] / Є. Пулман // Незалежний культурологічний часопис <І>. – Режим доступу: http://www.ji-magazine.lviv.ua/2017/Pulman_Matematyka_movnoho_pytannya.htm
13. Ромадикіна В. С. Шляхи запобігання і подолання мовних конфліктів у сучасному українському суспільстві [Електронний ресурс] / В. С. Ромадикіна. – Режим доступу : <http://www.sworld.com.ua/konfer36/372.pdf>.
14. Сазонов К. Як вирішувати мовні конфлікти у часи кризи та війни? [Електронний ресурс] / К. Сазонов // Радіо Свобода. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/28217019.html>.
15. Хантингтон С. Кто мы?: Вызовы американской национальной идентичности С. Хантингтон. – М.: ООО «Изд-во АСТ»: ООО «Транзиткнига», 2004. – 635 с.
16. Черненко Г. А. Прогнозування мовного конфлікту як соціолінгвістичне завдання (на прикладі мовної ситуації в Україні) / Г. А. Черненко // Мовознавство. – 2011. – № 2. – С. 47–56.
17. Stern P. C. International Conflict Resolution After the Cold War / Paul C. Stern, Daniel Druckman. – Washington, DC: National Academy Press, 2000 – 115 p.

Стаття надійшла до редакції 24.11.2017